

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklje-muzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, brassói, belső-szolnokmegyei, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletek s a kolozsvári márczius 15. állandó bizottság hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Inczedy Sámuel nyug. ezredes elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes alelnökök, Esterhazy Miguel gr., Fináli Henrik dr., Gaman Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kóváry László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szász Gerő, Szabó Sámuel.

SZERKESZTETTE ÉS ÖSSZEÁLLITOTTA:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklje-muzeum őre.

Inczedy Sámuel,

48—49. ezredes.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné. **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Bpestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id., Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Irányi Dániel, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr., Pulszky Ferencz, Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Torma Károly. **Deésről:** Kádár József. **K-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós, Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesy Vilmos, Hory Béla, Jékey Aladár, Kovács János, Lővei Klára, Magyary Mihály, Máyer János, Sebesi Samu, Veress Endre. **Losonczi-ról:** Kovács Sándor. **Lugosról:** Dengi János dr. **M-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond. **Nagy-Sajó-ról:** Sebestyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton. **Nyiregyházáról:** Krudy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele. **Szamosujvárról:** Mártonffy Lajos dr. **Sepsi-Szentgyörgyről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Tordáról:** Borbély György. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény Intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Ereklje-Muzeum helyiségében.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetések is adhatnak fel a kihordónál vagy pedig Böckel Károly főtéri s a Közművelődés-nyomda beltorda-utczai üzletében.)

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól kezdve megrendelhető.

TARTALOM:

Oldal

Honvédekalbuma. Összeállította az erekllye-muzeum öre 225—26—28
Képesoport a 11. honvédzászlóaljából. Inezédy Sámuel,
48—49. ezredés, nyug. honv. ezredés képe. —
Ferenecz Ferencz, 43—49. százados. — Kelemen
Márton, 48—49. altiszt. — Münster Ede, köz-
honv. — Sebési György közhonv. A képek: Dunky
fivérek kolozsvári fényképei után. 227

Tárca:

Ezredesből közlegény. Ifczédy Sámuelről. (Vége. köv.) 228—29—30

Ujabb adatok Petőfi haláláról. Jegyzetek 1048—49. ese-
ményekről Imfe Sándortól. (Vége) 230—31

Az új épületben. Mezóssy Lászlótól. (Folyt. köv.) 231—32

Halálozások:

Irányi Daniel. 232

Különlélek:

A Vasvári útközvetben résztvevő Schütz Sándor honv.
is. — Vasvári-alapra újabban adakoztak 232

Szerk. üzenetek.

L. S. Bpest. Abban a kérdésben utaljuk önt az erekllye-
muzeum öre által irt mult számunk első cikkére. A feleletet ebben
megtalálja a többit pedig kitalálja. Több kéziratról a jövő alka-
lommal emlékezünk meg.

Kiadóhivatali üzenetek

Vasdi Gyosgyák Gábor. Kula. A beküldött 48—49-iki ércz-
pénzek a muzeumban már kiállítva láthatók. Köszönet értők. Az
„Arany-könyv“ nyugtázni fogja.

M. György. Nagy-Becskek: Ha a „Hadi Lapok“ eredetije
nem küldhető el, úgy h-telek másolattal is megelégszünk. Kérjük
oly alakú papíron a másolatot, a milyen az eredeti.

Nagy Sándor. M.-Vásárhely A szerkesztő beteg. Ha felépül
intézkedni fog.

Bende Gábor. M.-Vásárhely. Székely József. Tokaj. Az
ügy elintézve, fizetési kötelezettség ez évre nincs önök részéről.

Csukás Sándor. Sz.-Somlyó. Előfizetése decz. 1-én jár le.
akkor kérjük megújítani.

S. K. O. O. V. L. Az aradi elítéltek október 1. számunk-
ban közölt névsora át van dolgozva szerző: Bakk Endre plébános
által. A muzeum ör betegeskedése miatt nem volt eddig sajtó alá
rendezhető. Közlebből azt is kiadja a muzeum.

F. G., H. O., N. M., A. K. A 19. és 20.
szám egy boríték alatt küldetett szét.

A. O., H. J., K. P., T. Z. A lap bár febr.
havában indult meg, de évközben a januárról
elmaradt két szám többszörösen pótolgatott, s így
decz. végéig az évi folvam 24 füzetet teszen ki;
tehát ez évben az előfizetéssel kérjük a naptári
évvel lépést tartani.

Az 1848—49. Tört. Lapokra előfizettek egész évre:

Székely egyl. első ták-pénztár, Saaghi Lipót, Szigethi
Károly, Schoph Gyula, Szász Daniel, Székely Lajos, Szöl-
lőy Károly, Scheffer András, Szász Gerő, Sopronm. olv-
egylet, dr. Steymüller Karoly, Szombathelyi Győző, Stengl
Antal, Strada Béla, Sera Tamás, Szigethi Miklós, Sze-
merjai Károly, Somossy György, Simonfi Sándor, Sza-
kács Karoly, Szántó Albert, Szabó Ferencz. (Bethlen.)

Tóth Kálmán, Tokaji Irma, Caszinó, Torda) Ti-
már Karoly, Turóczy Mózes, Tolnam. honv. egylet, Tóth
Károly, Társalgó-egylet, (Szolnok-D.) Tóth Miklós, Tóth
Sámuel, gr. Teleky László, Tauffer Adolf, Tománoczy
Emil, Tauffer Lajos, Thuranczky Tamás, gr. Teleky Sán-
dor, Toldy-Kör, Ticséneczky József, Tóth Albert, Todor
József.

(Folyt. köv.)

K i a d ó

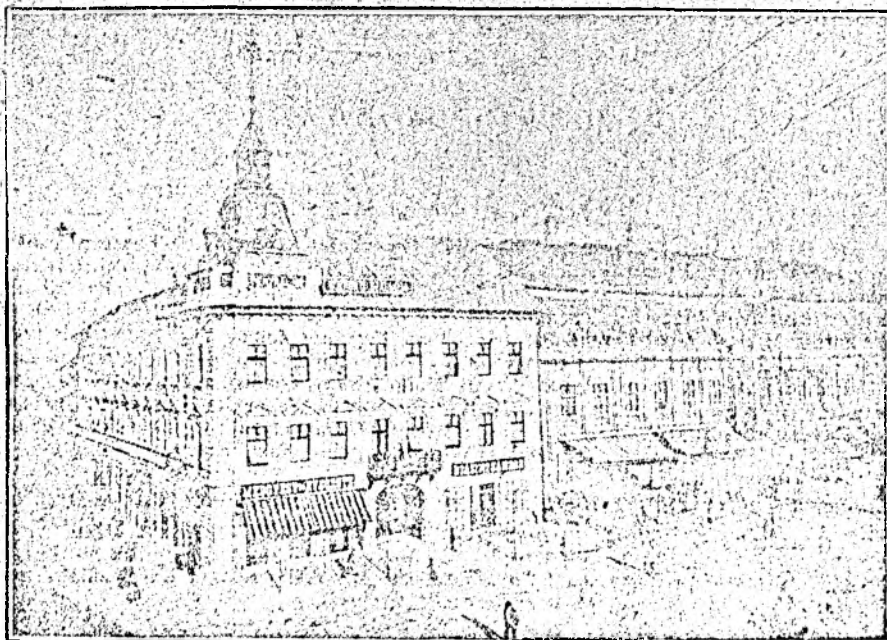
EGY SZOBA BUTOROVVA

Kolozsvárt, Eperjes-utca 4. sz. Értekezhetni ott.

NAGY GÁBOR

Központi szállodája, étterme és kávéháza

KOLOZSVÁRT.

a Bánffy-palota
mellett, a város
központjában, 36
utczára nyíló szo-
ba a legmoder-
nebb, egészen új
belsőrendezéssel, ki-
látással a főtérre,
a goth. székes-
egyházra és há-
rom fontuzára.

Telephon ösz-
szekötötetés. Tá-
ras- és magán-
kocsiközlekedés
minden vonathoz.

Mérsékelt szo-
ba-árak. Minden
szobában ár-egy-
zék Tisztaság és
pontos szolgalat-
za kiváló gond-
van fordítva. Ká-
véház, nyári és
téli étkez. helyi-
ségek. Nagy disz-
torem. m. ly ba-
lok, társas ötké-
zések, felolvasá-
sok és hangverse-
nyek tartására
alkalmas.

Utazóknak a
legkényelmesebb
lakás.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban vétetnek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-muzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-muz. őre címére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.

Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Honvédek albuma.

— Hatodik csoport. —

Összeállította az ereklye-muzeum őre.

A tapasztalat azt mutatta, hogy azok a férfiak, a kik komoly tetteket vittek véghez életük és vérük feláldozásával szabadságharcunkban, azoknak szívében az igaz lelkesedés lángja ma is ég s csak életükkel alszik ki. E férfiakat cselekedni látjuk ma is minden oly akeziónál, a hol nemzeti, hazai, társadalmi ügy fölkarolásáról, előviteléről van szó. E férfiak többnyire nem ők maguk regélik el azt, mint tényt, a mit tenniök kellett volna, hanem a *lélek betűi*, a *tettek* magyarázzák azt, a mit megelőzőleg cselekedtek. Sokan nem figyelnek erre, s csak a hangok által vezetettetik magukat, a mi nagyon sokszor félre vezet s innen ered azután a számos tévedés.

Az erdélyi hadjáratból életben maradott férfiak közül a 11. honv. zászlóalj hőseinek ma is lelkesedéstől áthatott munkáival találkozunk minden téren. Ereklye-muzeumunk megállapítása, gazdagítása is ennek köszönhet idáig legtöbbet. Ha következtetések akartunk volna lenni, minden esetre rég kellett volna bemutatnunk egy csoportot a 11. honv. zászlóaljból. Feszélyezett azonban benünket az a körülmény, hogy annak parancsnoka muzeumunk lapjával szoros viszonyban áll, a csoportot pedig a parancsnok nélkül előre küldeni nem tartottuk praktikusnak.

Ma a 11. honv. zászlóalj parancsnokának a „Hazánk s a Külföld“-ben 1868-ban megjelent életleírását közöljük s a számos képből bemutatjuk egyuttal a parancsnok hajdani s mostani arczképe mellett néhány bajtársnak is a képét:

Inczédy Sámuel, az erdélyi hős.

„Hazánk s a Külföld“ 1868. évi 20. számából.

Született Kolozsvárt 1811-ben, február 1-ső napján; szülői voltak Inczédy László kormányzói tanácsos és br. Kemény Katalin, kik a leggondosabb nevelésben részesíték. Mint tanuló, leghuzamosabban volt a híres egyházi szónok, Beke Sámuel felügyelete alatt, ki nagy befolyással lehetett arra, hogy növendéke gyermeki elevensége mellett, a tudományokban is folyvást kitünő osztályzatot tudott kiérdemelni. Atyja szónoki képességet sejtve benne, lelkesíti pályára szánta, de a kis Samuka folyvást katonai játékokat rendezett s eleneseit mindig megverte. E katonai hajlammal engedve, atyja kadétnak adta a Sándor ezredhez, rokonának Récsey tábornoknak gondjaiba ajánlva.

Az ezred azidőben Dalmátiában, Zarában fekvő s ezredese a később oly fényes szerepű Hesz Henrik vala, ki az általa szervezett s Vander Null (a ki a 48—49. hadjárat alatt Erdélyben szerepelt) által vezetett kadet-iskola növendékei közé Inczédyt is azonnal felvette.

Az ifju kadét itt annyira elemében érezte magát, hogy nemsokára a kitünőbbek között említették s 1830-ban az ezred V-ik Ferdinánd koronázása alkalmával Pozsonyba rendeltetvén, az első kinevezések, melyeket a fenyegető franczia háboru idézett elő, őt is érték. S így január 1-én 1831-ben tisztté lett.

Ezen szervezést megelőzőtt napon történt Van der Null akkori főhadnaggyal az a jellemző esete, hogy az őt hatod magával reggeli vizgára (raport) rendelvén, felöltöny nélkül óráig várakoztatta a folyosón s miután Inczédy e miatt épen akkor kezdett zúgolódni, midőn a főhadnagy ajtót nyitott, az e miatt dühbe jött Van der Null egyenesen neki rohant és nyakkendőjét, szennyesség ürügye alatt letépte. — Az ifju kadét elfeledkezve a subordinatióról, s érezve e tett méltatlanságát, fegyverét lábai elé vágta s keményen odamondott neki. Erre a szenvedélyes tiszt azonnal profósához küldé, kijelentve, hogy tisztté letelének utja be van vágva. De szerencsére tisztí kineveztetése már az napi nyílt parancsban állott s az ifju zászlótartó a fogdából egyenesen Van der Nullhez rohant, tegezve kérvén őt, hogy kardbojtot kölcsönözzön számára. Így, midőn a legszomorubb hangulatban épen uti költséget akart kérni édes anyjától, egyszerre tisztí rangjáról tudósíthatá.

A várt háboru kitörése elmaradván, Inczédy 7 évig maradt hadnagy; 1839-ben lett főhadnaggyá; s mint ilyen, anyja- és testvérei (köztük a derék László, magát 48—49-ben kitüntetett honvédtörzstiszt) látogatására Kolozsvárra jövé, itt megismerkedett Mohai Katalinnal. Hogy ezzel nő-sülhessen, beadta lemondását s 1840-ben már polgári állásban és nős vala.

Ez időtől 1848. nyaráig Enyeden, vagy ennek közelében fekvő birtokán, Szt.-Benedeken élt visszavonulva. De akkor a nemzetőrség szervezésében s beoktatásában legtöbb része volt s helyben Enyeden egy 600 főnyi gyalog és 60—80 főnyi lovas csapatot alakított. Az előbbieket nagy részéből később a Juhász-féle kitünő zászlóalj alakult.

Ez év júniusában már megkapta a 4-ik (pozsonyi) önkéntes zászlóaljhoz kineveztetését századossá s elhagyva nejét, szülőföldét, barátait, sietett rendeltetése helyére Pozsonyba.

Zászlóaljával Komáromba, majd Eszék alá ment, de ide a honvédeket be nem ereszték. E szerint a 4-ik és 8-ik zászlóalj (ez utóbbinál volt alkalmazva Inczédy testvére László) Sz.-Tamás alá ment s részt vett Mészáros sikertelen támadásában. E közben testvére László a XIV-ik zászlóalj őrnagyává neveztetvén. ő is szabadságot kért, hogy Erdélybe áttételét szorgalmazza, mit Pesten megnyervén, egészen véletlenül egyszerre Enyeden termett.

Enyed ez időben a legszorongatottabb helyzetben vala. A környékbeli falvak s pedig épen a legközelebbi szomszédok: Apahida, Csombord, Sz.-Király, Mihálcfalva s az Enyed-

del majdnem összeforrott Fel-Enyed is mőcztáborokkal voltak tele; benn a városban 2 század kétes magatartású császári katonaság. A nők csakis a templom kastély bástyáiban mertek hálalni; Réhmír, félelem és kétségbeesés mindenfelé.

Inczédyt mint védangyalát fogadta a nép s az akkori főispán, ifj. b. Kemény István által felszólítottva, ő emberül meg is felelt a közbizalom nyilatkozatának.

Előbb a kétes viseletű Karl-Ferdinánd-féle katonasággal szövetkezve, a Fel-Enyedet fenyegető oláh táborot robbantá szét; majd Bánffy János br. és Mikes Kelemen gr. vezérlete alatt a 11-ik zászlóalj és Mátyás-huszárok is Enyedre jövéen, a szt.-királyit robbanták szét s végül épen ők kerek fel az ellenséges csoportokat Krakkónál a Hegyalján.

Az Enyed rögtöni elhagyására parancsot kapott a magyar táborral Inczédy is Kolozsvárra vonult s mint disponiblis honvéd százados a b. Baldácsi által Urbán ellen vezényelt szamosújvári csetepatéban ő vezette az előcsapatot. Kolozsvár megtámadásai alkalmával a fellegvár védelme és a hajduzászlóalj vezénylete; a körösvölgyi táborozáskor a Gyalu és B.-Hunyad közötti középállomás vala rábízva. Mint ilyen fedezte a Gyalunál megvert Riczkó hátravonulását s az ellenséget visszavonulásra bírta.

A Csucsára vonult magyar táborba érkezett Bem, Bánffy Jánost, a 11-ik zászlóalj akkori parancsnokát Krasznára magával vivén, többnyire deákokból toborzott zászlóalj őrnagyává Inczédyt nevezte ki.

A csucsai szorosban Inczédyre a B.-Hunyad felőli szoros ut; Baumgartenre a krasznai ut védelme vala bízva. Mindketten derekasan megfeleltek feladatuknak; az ellent mindkét helyen hátra szorítván. A csucsaiak St. Quentin osztrák törzstisztet is elejték.)*

E csaták és Bem hirteleni előnyomulása Deés felől azt esközlék, hogy a csucsai tábor karácson másodnapján ellenállás nélkül bevonulhatott Kolozsvárra.

Mikor az Inczédy zászlóalja monostor-utczába érkezett, a kolozsvári nők koszorúkkal árasztották el annak vezérét. Jónásné s többen virágokat szortak felé s zászlóaljára. Inczédynek nyerge, kardja, sőt lovának a nyaka is koszorúval volt megrakva. Inczédy felállította zászlóalját s miután Bem szemlét tartott felettük, lelkesítő beszédet intézett a honvédekhez s a koszorukat a zászlóalj közé szórta. „A ti vitézségtek elismerésének jelei ezek“, ugymond, nektek adom át.

Bem Inczédy zászlóalját azonnal Tordára rendelte, honnan ellenparancs következtében csak utólagosan lehetett a jan. 8-án elpusztított enyedik segélyére.

10-én már Vizaknán volt Inczédy és a 11-ik zászlóalj, de a sebes menet által annyira kifáradtan, hogy a Szeben bevételére intézett támadásnak csak végére ért oda. De ekkor oly tüzzel ment a 11. és 31-ik zászlóalj (Inczédy és Dobay) e városnak, hogy Bem futárai ellenparancsa nélkül betörték volna a vonalokon. Innen Szelindekre vonult Inczédy zászlóalja.

A szelindeki megtámadások visszaverésében Inczédy és Dobay (11. és 31-ik) zászlóaljaiknak legnagyobb részük volt. Ugyanezen két zászlóaljat érte azon bámulatos vissza és előre nyomulás is, melyet Vizakna és Piski nevekkal jelölte meg az erdélyi hadjárat történetének muzsája.

Midőn Bem Szelindekről, honnan az öreg székelyeket szülőföldjeikre visszaküldé, Vizaknán átvonult, Inczédy zászlóalját egy Mátyás huzár-századdal Déva felé indította, hogy Beke ezredesnek, kis Zaránd felől segélyre vala küldve, utat nyissanak.

S míg a 31-ik zászlóalj, pár kisebb csapattal a tulcőrő által összezuzatott, s Bem Déva felé bámulatos vissza-

vonulását tette, Inczédy zászlóalja, mely azalatt Bekét csakugyan bevezette Szigethy Miklós százados vezetése alatt, s egy Dévát megrohant oláh táborot szétvert, már Piskinéll állott s egy fél napig egyedül tartá fenn a Bem után tolongó osztrák sereget.

A másnap reggel fejlett csatát is b. Kemény Farkas alatt Inczédy fogadta el, s Horváth huszár százada szétrobbantása és Horváth eleste után két század honvéddel ő tartá vissza iszonyu puska- és ágyutüz között az ellent, míg Bem a segélyvel megérkezett.

Találékonyágának és bátorságának legnagyobb jelét azonban épen akkor adta, midőn a csata szerencséje balra fordult s Bem jobb szárnya hanyathomlok tolatott le a padi magaslatról; honnan lovasság, ágyuk és gyalogság egyenesen a hidnak tartottak.

Inczédy egyszerre belátta, hogy a tolongás az egész sereg megsemmisülésére vezet s első volt, ki zászlóalját a hidon alól vezetve, a Sztrigy jégtorlatos hullámaiba ugratott. Példáját követte a gyalogság s így annyi időt nyertek, hogy Piskitől nem messze, Czecz és Kemény közreműködésével új állást foglalhattak s Bem szétvert utócsapatát felfogva, a csatát, mely végleg a magyar fegyver részére dönt el, megújíthaták.

Minő részt vett e véres csatában Inczédy zászlóalja, kiténik abból, hogy csak tisztjei közül 11 sebesült s egy halott vala (mintegy fele a tisztjei karnak), s mintegy 460 sebesült, 60–70 halott a közlegénységből (fele a zászlóaljnak.)

A piskii csata után újra Inczédy 11-ik zászlóalja képezte az előcsapatot a Máriaássakkal. E két zászlóalj még hajnal előtt kiverte a meglepett ellenséget Alvinczről, igen sok foglyot ejtvén. Csak a lovasság hiányán mult, hogy Puchner összes ágyui ekkor hatalmukba nem kerültek.

Bem ügyes hadicsinjében, mely által az ellenséges fehérvári vár s a még mind tulnyomó számu, Szászsebesen álló ellenség között átsiklott, mely Medgyesre vonulva, hátát a székelységnek vethesse, újra Inczédy zászlóalja volt az egyik főtényező.

Őt az öreg ur egész a lámkeréki szőlőligig küldte, hogy Szászsebes felé demonstráljon, míg a sereg zöme Bervére vágott át.

Ekkor parancsul azt kapta volt, hogy az ellenséget keresse fel s támadja meg.

Inczédy látva, hogy a főcsereg elvonult, maga is utána húzódtott Bervére, hol jelentvén magát, Bem mosolyogva mondá; „Schaun's. ich habe gewust, das Sie errathen, was ich will, und das Sie recht einrücken werden.“

Medgyesen megtelepedve, s nyolcz napig meg nem támadtatva egy fogadás következtében bebizonyítá, hogy zászlóalja a gyakorlatok és kifejlésekben is van oly ügyes, mint akármely régi zászlóalj.

Midőn a Riczkót visszaszorított Urbán megverése után visszatért, Bem épen azzal foglalkozott, hogy Inczédy zászlóaljának zászlójára az érdemjelet ünnepélyesen feltűzze s a vörös sipka engedélyt kiadja: jelenték, hogy az ellenség Kapus felől újra támad.

Inczédy tehát zászlóaljával előtör. De midőn épen az ennek segélyére siető fehér sipkásokat vonalba vezetné, lova és — miután gyalog szállva, kissé rendtelenségbe jött saját zászlóaljához sietne, — maga is megsobesül, egy puskagolyó jobb lábszárát átfurván.

De még sebesülten is rohamra vitte zászlóalját s nagy kárt tett az ugynevezett hurráh-jägerok-ben. (Szász önkéntesek.)

Ekkor azonban lába annyira megtagadta a szolgálatot, hogy katonáinak fegyvereken kellett hátra szállítaniok.

*) Lásd a „Történelmi Lapok“ 84. oldal.

I. csoport a 11. honvédzászlóaljból.

Ferenczy Ferencz,
1848-49. százados.

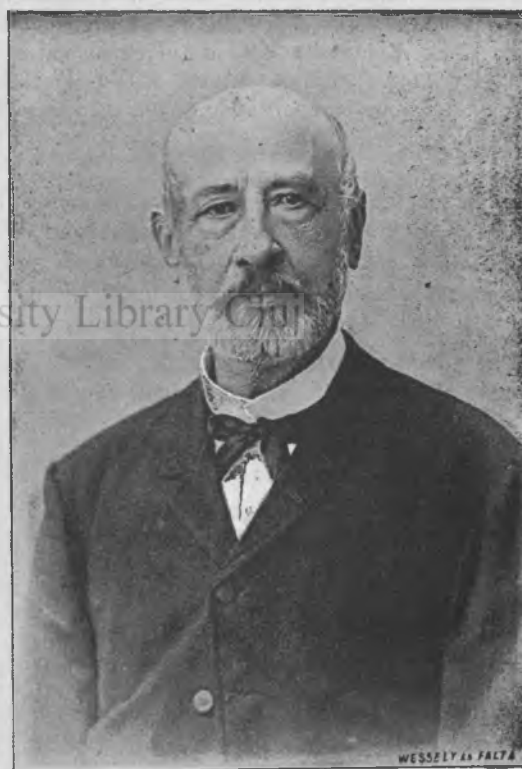

Kelemen Márton,
'48-49-beli altiszt.

48-49. ezredes.
„Hazánk s a Külföld“ 1868. évf. képe.

Inczédy Sámuel,

nyug. honv. ezredes.
1892-beli fénykép után.

Münster Ede,
közhonvéd.

Dunky fivérek kolozsvári
fényképei után.

Sebesi György,
közhonvéd.

Egy ellenséges érzelmű zász lakában hárman sebesülve feküdtek, ő, segédje Keresztes Kálmán s legénye; míg egy derék kamarai hivatalnok magához vitetvén, itt vette alezredesi kineveztetését, mely azonban kedves zászlóaljánál továbbra is meghagyta.

Az ellenség előnyomulván, Bem kedvencz alvezérént M. Vásárhelyre szállíttatá, honnan később sebe gyógyítása végett a n.-váradai fürdőkre vonult.

Teljes felgyógyulása épen az oroszok betörésével esett össze s Inczedy azonnal jelenté magát Bem előtt, mint szolgálatképest és készet. Mint rendelkezésre álló (disponibilis), részt vett a beszercei csata és visszavonulásban. Ezután a Brassó felé siető fővezér 3000 jól fegyverzett gyalogot, lovasságot és ágyukat ígért neki, hogy a szászrégeni uton Damaszkinnal egyetértve, tartsa fel az ellenséget. De csak rosszul fegyverzett nemzetőr-féléket kapott s midőn e miatt panaszkodott a tábornoknál, azt a választ kapta: „tartsa magát az utolsó emberig.” Ez alatt Damaszkinn megvert serege egyesült vele, s őt kívánta vezéreül, ez pedig egy időben azt a parancsot vevé, hogy vonuljon vissza M.-Vásárhely felé.

E szerint Inczedy e ponton többé nem használhatván, beküldé lemondását. De még tett egy kísérletet Kemény Farkassal, kinek Kolozsvárt azt az ajánlatot tette: adjon rendelkezésére 3000 embert s Pavloff orosz-osztrák sergét, mely Régen felé előnyomult, hátban fogja megtámadni, hadszertárát el fogja fogni stb., szóval visszavonulásra kényszeríti.

Miután ezt sem nyerte meg, a Kolozsvárról kivonuló Keménnyel B.-Hunyadra, innen még a katasztrófa előtt Zsibóra ment, hol a kard az ő kezéből is kibullott.

Besorozták s előbb Csernoviczba, majd Brünne szállították, mig régi ismerőseinek sikerült őt kimenteni.

Ekkor (1850.) hazajött s előbb Kolozsvárt, majd falusi jószágán Forróban élt visszavonultan; mig a legutóbbi

idők élénksége ujra a közügyek sodrába vonta. Alsó-Fehér-megye főbírójává (első alispán m.-országi értelemben) választá.

*

Inczedy zászlóaljára a vitézségi érdemrendet Bem tábornok sajátkezüleg tűzte fel Medgyesen, 1849. márczius 2-án. Elrendelte a veres sapka viselését és a *III. érdemrendjellel* tüntette ki.

Ferenczy Ferencz százados. 1826. szept. 29. Kézdi-Vásárhely. Részt vett a szamosfalvi, gyalui, hodosii, csucsay, bánffy-hunyadi, nagy szebeni (1849. január 21-én), szelindeki, dévai, piskii, medgyesi, nagy-szebeni (1849. márcz. 11.), fehértemplomi, szászka-bányai, csucseszi, gyulafehérvári és szászsebesi ütközetben. A piskii ütközet után előléptetésre ajánltatott és *III. oszt.* érdemrendjellel tüntetett ki. A szabadságharcban 1848. jun. 15-től 49. aug. 15-ig szolgált. Lapunk több visszaemlékezést közölt tollából. Mint ügyvéd, Tordán él.

Kelemen Márton altiszt. 1832. nov. 11. Bánffy-Hunyad. Szolgált 1848. szept.-től a fegyverletételig. Részt vett a szamosujvári, szamosfalvi, csucsay, Nagyszeben alatti, piskii, medgyesi, Szeben bevételi és fehértemplomi ütközetekben. Jelenleg mint m. kir. főerdész Kolozsvárt él.

Münster Ede közhonvéd. 1831. ápril 10. Kolozsvárt Zászlóaljával résztvett mindenik ütközetben. Mint városi vám-ellenőr Kolozsvárt lakik.

Sebesi György közhonvéd. 1830. ápril 17. Kolozsvár A zászlóaljjal részt vett minden ütközetben. Jelenleg járásbírósi kézbesítő Kolozsvárt.

E Kolozsvárt, többnyire tanuló ifjakkól alakult zászlóaljról egy második csoport alkalmával még egyetmást el fogunk mondani.

T Á R C Z A.

Ezredesből közlegény.

— *Inczedy Sámuel*től. —

Két európai nagyhatalom millióra tehető hadserege által, kevés számu, nemzeti hadsergünk, több dicső csata után — végül is legyőzetett.

A fegyverletétel leirhatatlan, kínos érzelmeit Zsibón szenvedtem át. Szabadságharcunkat — előbb mint a Királyhágón túli honvédség 4-ik zászlóaljának egyik századosa, később a Királyhágón inneni honvédség 11-ik zászlóaljának őrnagya, majd ezredese küzdöttem keresztül.

A szomorú hirt, hogy *Görgey Világosnál a fegyvert letette*, Zsibóra László testvérem hozta meg először. Ő akkor a gyulafehérvári erőd ostromlásánál, mint ezredes harczolt. Később Görgey, saját kézírásával tudatta a zsiói hadsereggel a világosi fegyver-letételt, mely tovább úgy hangzott, hogy a további hasztalan vérvesztéstől a nemzetet megkímélendő, — tegye le fegyverét a zsiói tábor is. E leverő felszólítás következtében a Zsibón összpontosult sereg akkori parancsnoka *Kazinczy* az összes tisztikart gyűlésre parancsolta, s a Görgei átiratát fel-

olvasva, részéről határozottan kimondotta a *Lüders* muszka parancsnok kezébe való fegyver-letételt.

Ez időben, Lüders, deési táborában, várta a magyarok határozatát.

A Kazinczi előterjesztése után néhányan elkeseredve, a fájdalom egész erejével kiáltottuk: „*feltétlenül nem adjuk meg magunkat, inkább az utolsó emberig elvérzünk*». Sokan voltunk, kik így gondolkozva, szivesebben mentünk volna a biztos halálba, mintsem a fegyvert ily dicstelenség után — fájdalom — a többség által is el lett ismerve, hogy ha már az erősebb Görgei letette a fegyvert, minden csepp vér csak hazánk, nemzetünk vesztesége lenne. Leraktuk a fegyvert s a czár kegyelmére biztuk sorsunkat. Elvesztettük hazánkat s mi e pillanatban még az eszkrözről is lemondottunk, melylyel hozzá való szent jogainkat visszaszerezhattük volna! Sokunknak égő köny fakadt szeméből, de ezt egymástól sem resteltük. Szent fájdalomnak fájó könye volt ez!

A határozatról hozott jegyzőkönyv a vezér s még néhány által aláírva Lüders muszka parancsnoknak meg-

küldetett, tartalmát a zsbói sereg előtt kihirdették, mire a szétoszlás — nagy zavar között — fegyver és e nélkül kezdetét vette. Az osztrák vonalon is áteresztette őket az előőrség, tudva azt, hogy a szerencsétlenek úgy is a győztes körmei közé kerülnek.

Ezután egy aláírási iv tétetett ki azzal a figyelemzetéssel, hogy a kik a muszkának adják meg magukat, azok sajátkezüleg írják be nevüket, mi által a csár kegyelmét biztosítják maguknak. Mit volt mit tenni, én is — ki a menekülést idejekorán elmulasztottam megkísérteni — kényszerülve voltam László testvéremmel együtt feliratkozni, várva a győztes parancsnok kegyelmét, avagy kegyetlenségét; hiszen saját hazánkban már akkor foglyok voltunk s nem kevés okunk volt saját jövőnk miatt is az aggodalomra.

A fegyver-lerakást követő nap reggelén, trombita harsogás, zene és dobpergés mellett, a győztes kevélységével, bevonult Zsibóra a muszka lovasság; élén Lüders altábornagy és Pavló tábornokkal, utána az osztrák hadsereg, élén Urbán ezredessel.

Midőn az Urbán csapatai előttünk elléptettek, megkaptuk az első leczkét is, mely ajkairól ilyenformán hangzott: „*Ihr verdamten Rebellen, herunter mit der Mütze! Ich werde euch schon mores lehrnen.*“

Erre bámulva láttuk, hogy egyik bajtársunk, Szentkirályi Antal, akkor kapja le sapkáját és engedelemért gyűgyög. Igen természetes, hogy mi is megdorgáltuk aztán Szentkirályit, hogy ilyen pirulásnak tett ki minket. Engem ez annyira alterált, (ez a bánásmód) hogy feledve mindent, azonnal felfutottam a Kazinczy irodájába s kihuzattam nevemet azoknak a sorából, kik aláíratkoztak a muszka megadásra. Bajtársaim ezt nem helyeselték, mire azt feleltem: „Mit bánom én, a muszka, vagy a német akasztat fel, megyek, hogy még egyszer láthassam családomat: Kolozsvárra, aztán Isten neki“...

Megtettem előkészületeimet az utazásra nézve. Utlevelet már csak hosszas utánjárás mellett kaptam, tudniillik: Zsibó területe a bevonulás után azonnal körül vétetett örökkel és passus nélkül többé senkit ki nem bocsátottak.

Az indulás előtt, annak a következtében, hogy nevemet azon ivről, melyre — mint említém — az előző napon többen feliratkoztunk, kihuztam ez által feltétlenül osztrák kézbe adtam magamat. Sokszor megbántam ezt a lépésemet, mert már Zsibón létemkor tapasztaltam kellett, hogy az osztrák a hol csak lehetett, éreztette velünk lealázó helyzetünket. Nem volt elég nekünk a hazánk mostoha sorsa miatti keserű fájdalom, még a gunyos, sértő bánásmódot is túrnünk kellett. A muszka tiszték ellenkezőleg — minden érintkezésnél — finom, lovagias modort tanusítottak.

Utamat Kolozsvár felé minden akadály nélkül tettem meg. Midőn nőm szállása felé közeledtem, az arra járó Szilvásy Miklós, hadrévi nagybirtokos régi jó barátom, szekeremben megismerve, jóindulattal feltartóztat s

rövid beszélgetés után saját szállására térít azzal a figyelemzetéssel, hogy egyelőre ne mutassam magamat, másképen nagy veszély fenyegetne. Vonakodva bár, elfogadtam ajánlatát s két napig voltam lakásán, mialatt Szilvásy barátom csaknem elzárt a külvilágtól, elbeszélve, hogy az osztrák előtt csak kis mértékben kompromittáltak is százankint fogatnak el és rangkülönbseg nélkül ronda fogságba vitetnek. Nem tagadom, irtóztam a gondolattól is, hogy fogságba kerüljek, de gondolva, hogy keresés és megtalálás esetén, eddigi rejtőzésem a gyáva ember színében tüntetne fel, ingerülten szöktem aggodó házigazdám elől az utcára s lakásom felé vettem utamat. Pár száz lépésre találkozom Puskás városi tisztviselővel, ki némely tekintetben nekem lekötelezettem volt, s ki arról értesít, hogy kezében van ellenem az elfogatási parancs, s kér, hogy ennek végrehajtását megelőzve, önként jelentkezzem Urbánál, ki a közigazgatás általános parancsnoka volt ez időben, hátha így a rá nézve is kellemetlen elfogatás elmaradhatna. Megigérttem neki, de hát az ember a mit megigér, meg is tartja. „Ember tervez, isten végez.“ Anélkül, hogy lakásomat csak láttam volna is, mentem Urbánhoz. Hát hadd teljen kedve bennem Urbánnak, ha olyan nagyon látni akar. Jelentkeztem, mi láthaiólag kielégítette a nagy urat, s tudtomra adta, hogy sorsom eldőltségig szabad vagyok e város falain belül. Meg kelle hajolnom ez ur előtt, ki feledni látszott, hogy hatalmát csak a muszkának köszönheti.

Lakásomra menve, anyagi jóságú nőmet sorsom miatt aggódva találtam, Nagy volt öröme, mikor meglátott. Páratlan kedélyével, szivjóságával sokszor megvigasztalt; reménynyel töltött el, ha én hazánk ügye miatt elbusultam magam; máskor meg ő kesergett miattam s nekem kellett őt megvigasztaltanom.

Néhány nap leteltével írásbeli felszólítást kapok, hogy d. e. 10 órakor a gr. Rhédey-háznál egy bizottság előtt, melynek elnöke gr. Daun alezredes volt, jelentkezzem. Pont 10 órakor a jelölt helyen voltam, hol már több mint 20—30 bajtársat találtam. Senki sem kételkedett abban, hogy haditörvényszék elé fognak állítani; annál nagyobb volt meglepetésünk, mikor értésünkre esett, hogy *besorozásról van szó*. Sokkal inkább levert e tudat bennünket, mintha egyenkint rablánczba fűttek volna. A csoportból 11-en voltunk alkalmasak a besorozásra. Ezek között a következők nevére emlékszem: *Gr. Kálnoky Pál, br. Huszár Károly, Szentkirályi Antal, Szász Lőrincz, Nurizsán József, Enzenberger, Keresztes Kálmán, Kovács János.*

Az eskü letétele után, további rendelkezésig haza bocsátottak. Hogy ily emberek besoroztatása mily hangulatot idézett elő a városban, azt lehet képzelni. Mi, a besorozottak 1849. évi október hó 16-án mondottunk búcsut szeretteinknek, Kolozsvár akkori lakosai gyűjtést rendeztek, s az indulás napján mindnyájunkat útiköltséggel kináltak meg; de csupán egy találkozott közöttünk, ki pénzt fogadott el; mindenik hálás köszönete mellett, szeliden visszautasította azt. Hiszen a szülők, nők és

rokonok gondoskodtak már, hogy szükségét ne szenvedjünk. Magamnak a forradalom kiütése előtt szép összeg tőkém volt, melyet gondos nőm hiven megőrzött, s így gond nélkül voltam ebben a tekintetben.

(Vége köv.)

Ujabb adatok Petőfi haláláról.

— Jegyzetek 1848—49. eseményekről. —

(Vége).

Tehát erősen megsebesítették a kozákok dzsidáikkal s belezuhantották, fejjel lefelé a Küküllő folyóba. Petőfi, társával, valószínűleg át akart hátolni a hidon, mivel a hátuk megett is, a Küküllő balpartján, veszély fenyegette őket minden oldalról. Hogy Petőfi rendkívül bátor és mérész ember volt, azt nyugodt lélekkel igazolhatom; láttam, mit mivelte a vizaknai csata folyama alatt 1849. febr. 4-én. A czapa-buni hidon Petőfi valószínűleg neki ment társával — kivont karddal — a kozákoknak s összecsaptak hősi bátorsággal. Ha e hidon szerencsésen áthatolhattak volna, utjokat folytathatták volna Maros-Vásárhely felé.

Szóljunk most a csatatérről és annak méreteiről; mert a ki a Fehéregyház-Segesvár alatt 1849. július 31-én lefolyt véres csata területét s a hadakozó felek állásait nem ismeri, sem a csata lefolyásáról, sem pedig Petőfi haláláról vagy sirhelyéről, még megközelítőleg sem igen szólhat. A véres csata s a szomorú kimeneteli meghátrálás nem kis területen folyt le. Ismernünk kell tehát a távolságokat egyik nevezetes ponttól a másikig.

A nevezetesebb pontok távolságát im kilométerekben és lépésekben mutatom fel a lehető legpontosabban:

1. A távolság Segesvár keleti végétől Fehéregyházán keresztül, Héjasfalva nyugati végéig, az országuton 9 és 1/2 kilométer.

2. Segesvár keleti végétől az ördögárokig — a mely árok felett a két hadakozó fél egész napon át csatázott — a távolság 3100 lépés.

3. Az ördögároktól a Lengyel József orvos által jelölt azon hidig, mely a „Koszoru“ 1879. évi folyamában 11-gyel van jelölve, a távolság 913 lépés.

4. Az előbb említett hidtől Fehéregyháza nyugati végéig, vagyis a sárptakig a távolság 810 lépés.

5. Fehéregyházának nyugati végétől a keleti végéig a távolság 1800 lépés, a falu utcáján haladva.

6. Fehéregyháza keleti végétől a Lunka nevű nagy uradalmi kaszáló és szántó keleti szögletéig a távolság 2100 lépés.

7. A fenn említett Lunka keleti szögletétől északnak fordulva, a távolság a Nagy-Küküllőn átvezető *czapa-buni* hidig 1100 lépés. (Ezen a vonalon menekült — néhai gr. Haller József állítása szerint — Petőfi a Lunka keleti szögletétől, azon uradalmi nagy területet körülvévő sáncz és bozot közt a *czapa-buni* hid felé, a hol, mint fennebb említve van, Gáspár Gergelylyel találkozott. Tehát ez a méret nem számítandó be az országút vonalába Héjasfalva felé haladva.)

Menjünk most vissza a Lunka keleti szögletéhez az országútra és folytassuk azon rendes katona-léptekekben útunkat tovább Héjasfalva felé. Tehát:

8. A Lunka keleti szögletétől a Szkurka által jelölt héjasfalvi kanyarulatig a távolság 1720 lépés.

9. A fenn említett kanyarulattól Héjasfalva nyugati végéig a távolság 2220 lépés.

Az ember rendes katona-lépésben perczenként 114—116 lépést halad; nagyon gyorsan lépve, megfeszített izmokkal 125—130 lépést; ily gyorsasággal azonban hosszasan lépdelni nem lehet. A futás legfönnebb 8—10 perczig bírja ki; természetesen a testalkattól is sok függ.

A ló vágatva perczenként 500 lépést halad.

A véres csata 1849. július 31-én Fehéregyháza és Segesvár közt a fenn nevezett ördögárok felett folyt le. Ez árok déli irányból foly le északra a N.-Küküllőbe. A Bem hadserege azon árok jobb partján, Fehéregyháza felől, a muszka hadsereg pedig balpartján, Segesvár felől foglalt állást.

Este 7 óra tájban, midőn a muszkák kis hadsergünket megrohanták: balszárnyunk, vagyis annak tartaléka (elől a csatározók csaknem mind foglyul estek volt már) és maga a hős Bem tábornok is, Fehéregyháza mellett, déli oldalon, a mezőn hátrált el roppant küzdelemmel Héjasfalva felé. Az erd. nemzeti muzeumba beküldött csatatérreajzon ez oldalon két karika látható: „vasgyűrű“ elnevezés alatt, hol bajtársaink összeszorítva, nagy küzdelmet folytattak a muszkákkal. Jobbszárnyunk pedig — a hol Petőfi Sándor is tartózkodott, mely szárny lent az országút mellett, jobbra és balra kiterjedőleg csatázott: a községen, Fehéregyházán keresztül hátrált meg; ezek közül, a kik megmaradtak s foglyul nem estek, többnyire a *czapa-buni* hid felé menekültek. Az eddig kifürkészett tanuk vallomásai szerint, a Zeyk Domokos százados segítségével Petőfi is e hid felé menekült. Az említett hidnál látta őtet az egyik tanu Gáspár Gergely is.

És most, miután a csatátért tehetségem szerint ismerttettem, sőt a távolságokat is megmértem egyik nevezetes ponttól a másikig, Segesvártól Héjasfalvaig: legyen szabad két tanunak a vallomását, bár röviden, bírálata alá vennem.

Székelkereszturi orvos, Lengyel József az „Erdélyi Hiradó“ 1891. évi 265. számában (nov. 18.) megjelent czáfolatomra nem válaszolt. Nem késő; még válaszolhat azon állítása támogatására nézve, hogy Héjasfalva közeléből, midőn a muszka lovasság bekerítő körén kívül jutott, t. i. lóháton, felismerte Petőfit, a ki a Lunka nagy rét keleti szögletét is elhagyva, futott Héjasfalva felé gyalog. Igen, de ez esetben az a kérdés fog fölmerülni, hogy a mig az orvos ur Fehéregyházának Segesvár felőli végétől lóháton vágatva Héjasfalva közeléig 6620 lépésnyi út futott meg, hogy a muszka bekerítő vonalon kívül jusson: ez idő alatt Petőfi mikép haladhatott az országuton ugyancsak Héjasfalva felé azon ponttól, a honnan az orvos ur indult el 3500—4000 lépés távolságra gyalog? Továbbá a nagy úti- és lóporfüstön keresztül mikép ismerhette fel Petőfit mintegy 3000 lépés távolságról?

* * *

Egy másik tanu, Szkurka, azt állítja, hogy valamely útkanyarulatnál bocsátotta le Petőfit a kengyeléből. De hol van az az útkanyarulat? Héjasfalva közelében? Egy öreg ágyulövésnyire a csatatérről?

Nem lehet, nem szabad feltenni a volt reguláris Szkurka huszárról azt, mikép ne lett volna tudomása arról, hogy az 1848—49. évben használt 6 fontos tábori öreg ágyuk mily távolságra vetették a golyót. Tudtuk valamennyien nagyon jól, hogy a 6 fontos ágyuval kisebb pontra, például ágyukra s ellenséges főbb tisztekre 1000—1200 lépés távolságra történt a czélzás; nagyobb, tömött hadszlopokra 1400—1600 lépésre; a golyó azonban, főképen szilárd talajon elbukdácsolt 1800—2000 lépés távolságra is. Tehát ha hitelt akarunk adni a

Szkurka lagymatag állításának: úgy a Petőfi elesési helyét nem Fehéregyháza és Héjasfalva közt, kiűn a szabad mezőn, vagy a héjasfalvi határon avagy annak közelében, hanem Fehéregyháza községében, benn a talu kebelében kell keresni. Igen, mert Fehéregyházától a Bem apó ágyui és hadserge 900 lépés távolságra voltak felállítva Segesvár felé haladva; Fehéregyházának hossza 1800 lépés; e két szám összeadva 2700 lépést teszen, de ha e számból 3—400 lépést engedek is, mivel az útnak kanyarulatai vannak, az ágyugolyó pedig egyenes irányban süvölt el a levegőben, még ez esetben is Fehéregyháza községben állapodott volna meg a Szkurka öreg golyója.

Szkurkának az az állítása is gyanusnak tünik fel előttem, hogy ő a csatater közeléből vagy Héjasfalvától Kőhalomig egy és fél óra alatt tette meg az 50 kilométernyi utat lóháton. A „Kincsem” — ha életben van — jól táplálva 2 óra és egy néhány percz alatt vágatva megtenné ez utat s talán össze is rognék aztán; de hogy ez utat a Szkurka elcsigázott lova másfél óra alatt tette volna meg, nagyon kétlem. De szóljanak hozzá e kérdéshez mások is; én az említett utat nem ismerem, azt fel nem mértem.

Maros-Vásárhelyt, 1891. december 31.

Imreh Sándor.

Az új épületben.

1849. jul. 19. nov. 10-ig.

— Mezősy Lászlótól. —

(Folytatás)

Az előszobába dühösen mentem be, a fegyveresek kint maradtak, a gaz ösmeretlen a Podolszki lakta belszobába ment. Az alatt egy barna, sápadt, sovány férfi, ki az előszoba egyik ablakmélyedésében ült, halkán megszólított: „Uram! csendesesen! most már mérsékelt és hideg vér, megváltoztak a mi napjaink”; „kihez van szerencsém?” „Rottenbiller Lipót vagyok.” „Én Mezősy László” s kezet szoritánk, és több ajánló levél nem kellett, hogy midőn kiszabadultunk is, holtig jó barátok maradjunk.

Nemsokára megnyílt Podolszky ajtaja, s engem beszólítottak. — Paoli nevű titkár kezdte meg velem, jó magyarsággal a szót: „Önt Erősnek hívják?” „Nem uram, én Mezősy László vagyok Zemplémből.” — „Mivel tudja ön azt igazolni?” — „Utlevellemmel, melyet térparancsnok Pichler kapitány ur adott ki.” Megnézte utlevelemet. — „Az utlevél rendén van”, felelte Paoli; „nincsenek itt önnek Pesten ismerősei!” — „Bár a hozám közelebb állók s ismerőseim mind elvonultak Pest-ről, még is úgy jut eszembe, hogy tegnap találkoztam Rédey Lászlóval, ki kir. táblai ülnök és zempléni régi ismerősöm.” — Azonnal egy bérkocsin Rédey szállására hajtattott velem együtt Paoli. A rendőr láttára Rédey igen megijedt. „Kinek hívják önt?” szölt Rédeyhez Paoli. — „Én Rédey László kir. táb. ülnök vagyok.” — „Jól van, engedelmet kérek nagyságodtól alkalmatlankodásommért,” felelt a sia policzáj; és ezen ur itt, a ki velem jött, kicsoda? — „Ez Mezősy László, rokonom s ismerősöm Tolesvárol.” — „Minden a legnagyobb rendben van, itt tévedésnek kell lenni, ön okvetlen egy pár óranegyed mulva szabad lesz,” s azzal visszahajtatott.

Podolszkinak elmondván németül Paoli a Rédeyvel történeteket s a szembesítés credményét, a még mindig ott időző egyénhez fordult: „Herr ist kein Erös, sondern

Mezősy”; és a német policzájok, úgy látszott, jobban örültek szabadulásomon, mint az az elvetemedett nyomorult magyar, kiről már tudtam annyit, hogy B.-nak hívják. Ezen árulóm, később tudtam meg az új épületben Almásy Sándortól, ki Hevesmegye alispánja volt, a szatmári püspökség tisztartója volt; több hazaellenes büneiért fogoly lett, s télben, a megyei hatóságnak Egerből Füredre történt átköltözésekor, a többi rabokkal ő is átszállított, most azonban az idők változván, szabadult, s szenvedése jutalmát keresve, eljött Budapestre Hainauhoz, kapott is jutalmat: évek mulva Budán zsiros Camaralis hivatalt viselve halt meg.

B. értesülve nevémről, nem tágitott, s követelte lakásom megmotoztatását; a policzia kénytelen volt engedni, s egy rendőr-szolga lakásomba kísért a Lipót-utcára; mindent fölkatatott, s — hatszáz forint magyar bankjegyet talált bőröndömben.

Hainau már az előtt pár nappal kihirdettette falragaszok által, hogy a magyar jegyek érvénytelenek, s azoknak büntetés terhe alatti beadatását proclamálta — Remélve ügyeink jobbra fordultát, a beadásra még csak nem is gondoltam, de másféle pénzem nem is volt, miből élnem lehetett volna, és a magyar bankjegyek, bár nagy árcsökkenéssel, de mégis csak beválthatók voltak.

Podolszky általvéve tőlem a pénzjegyeket, így szólt: „Sajnálom, hogy önt szabadon nem bocsáthatom, mert a vezénylő tábornok parancsainak nem engedelmeskedvén, kénytelen vagyok önt haditörvénység elé állítani.” Így az osztrák foglya lettem.

Rottenbillerrel néhány napig a policzia előszobájában töltöttük az időt, a közel „Hattyu”-ból hordattam ebédeimet, de esti nyolcz óra után mindig a Károly-laktanyába kísért bennünket a rendőrség egy közlegénye. Az óriási laktanya egyik főkapujával szemben, bent az udvaron, egy meglehetősen nagy, hosszú kas alakú szobába zártak minden éjszakára, hol 10—12, minden osztályhoz tartozó fogolytárs időzött; egyik sirva, másik dühöngve a németre, a nagyobb rész aludt az ugynevezett facricscsen; ha kimentünk, két szuronyos német katona kísért, s ott állt fölöttem, míg dolgomat elvégeztem; most, annyi évek multával ez a dolog olyan féltréfásan néz ki, de akkor nagyon is komoly volt. Éjjel mindig lámpa égett; itt beszélte el Rottenbiller, hogy épen ezen szobában terítettett ki most egy éve, a hajóhidón, a nép által meggyilkolt Lamberg hullája. Rottenbiller abban az időben Pest polgarmestere volt.

Reggelenként kettőnket ismét felkísértek Podolszky előszobájába, szokott módon este vissza és ez így ment vagy tíz napig; végre aug. 10-én Podolszky tudatá velünk, hogy az új-épület 5-ik sz. pavillonja be van rendezve a foglyok számára, s a Károly-laktanyában többé nem hálunk, de ő nála sem tölthetjük ezentúl a napokat. Rottenbiller és még néhányan kocsikon, én vagy huszad magammal, erős katonai fedezet mellett végig a Nagy-Kristóf téren, a „Magyar király” és „Tigris” vendéglők előtt gyalog kísértettünk az új épületbe; az utcán a nép résztvevőleg, sokan könyezve néztek reánk.

Az új épület 5-ik számú pavillonja az igen tágas laktanya északi oldalának egyik szögletét alkotja, belülről hasonlít egy pesti vendéglő négyszögletű, magas falakkal körülvett alakjához, melynek szűk udvarán egy négylovas fogat bajosan fordulhatna meg. A mintegy 30 tagból álló fogolycsapat — bezáródva utánunk a pavillon kapuja szobánkint elosztatott; én Rottenbillerrel és egy Halász nevű pestmegyei ref. pappal zárattam egy szobába, a földszinti szobák még akkor elegendők voltak a foglyok befogadására. Minden szobában három-négy fenyőfa fes-

tetlen nyoszolya, ugyan olyan három-négy szék s egy asztal volt a butorzat; minden ágyban szalmazsák, szalmavánkos és egy fehér tiszta pokrócz volt takaró gyanánt, éjjelre volt lámpa; a kinek telt, kívülről hozatott magának kényelmesebb ágyneműt. Szintén meg volt engedve a kívülről való kosztolás is.

Profosz, egy sovány aszkóros Karger nevű, kancsal szemű hitvány németke volt; Budán a magyar világban szintén ezen hivatalt viselte, akkor egy gyönyörű budai polgárleányt vett nőül, mindössze egy hónapos házások voltak. Én részint azért, mert láttam, hogy laktársaimnak, nevezetesen Rottenbillernek családja, Halásznak, pesti orvos Halász Géza küldenek kosztot, de azt is észrevettem, hogy a profosz szivesebben veszi a nála való kosztolást s az abból cseppenő kis jövedelmet; de megvaltam azt is, hogy még akkor 34 éves nőtlén legény voltam, kinek minden aggasztó helyzetem mellett is szembe tünt a kancsal sovány férj és a fiatal darázs-dereku ifju feleség között levő végtelen különbség, s így délre és estére fel az első emeletre jártam a profoszhoz kosztra, s azt is észrevettem, hogy ha a férjre nagy hatást gyakorló nő kedvében járok, sok olyat vihet ki férjénél, mi nekem és fogolytársaimnak nagy könnyebbulést eredményezhet; fizettem ezért naponta az egy ezüst forintot a nem híres ebédért, s este 30 ezüst krajczárt a még hitványabb vacsoráért.

(Folyt. köv.)

Halálozások.

Irányi Dániel †

1822—1892.

A függetlenségi párt vezére, a parlamenti élet egyik kiváló alakja: *Irányi Dániel* meghalt.

Tanuja, egyik szerepvivője, részese volt az 1848—49-es nagy időknek; azok eszméiért, céljaiért küzdött élete végeig teljes erejével, teljes integritásával. Fiatalon, ifju hévvel állott be a közélet szolgálatába és azon a hosszú, küzdelmekkel és eredményekkel tele pályán, mely alatt a régi Magyarország egy modern, hatalmas nemzetté alakult át, mindvégig megőrizte nemes idealizmusát, mely az ő személyének, egyéniségének, tetteinek legkiválóbb jellemzője volt.

A függetlenségi pártnak volt hosszú ideig elnöke. A fiatalok és az idősebbek egyaránt szeretettel, tisztelettel, ragaszkodással környezték az ősz pártvezért, akit minden tetteiben magas felfogás a hazának valódi értéke vezetett. Politikai ellenfelni is becsülték, tiszteletben tartották Irányit és ő elérte azt, mit a nyilvános életben, a politikai élet küzdelmei között szinte lehetetlennek látszik: neki nem voltak ellenségei, csak igaz, hűséges, odaadó barátai.

Irányi Dániel született Toporcson (Szepesmegyében) 1822. február 24-én, közrendű szülőktől, kik a Halbschuh-nevet viselték. Elemi iskoláit szülőhelyén végezte, azután Eperjesen, Kézsmárkon és Rozsnyón járt a gimnáziumba, majd ismét Eperjesre ment, hol jogot és bölcsészetet hallgatott.

A nép vezetői és szónokai közt: Petőfi, Jókai, Vasvári stb. társaságában ott volt Irányi is, s hogy a mozgalom az ifjuságról átment a nehezebben megmozdítható polgárságra is, az érdem nem kis részben illeti őt is.

A júliusban Pestre összehívott országgyűlésre Pest Lipótvárosa felkiáltással képviselőnek, majd a képviselőház jegyzőjévé választotta.

Jellasicsnak a fővároshoz közeledése alkalmával ő is az országgyűlési önkényes csapatba lépett, az ellenségnek Pákozdi alól való elvonulása után visszatért Pestre, mire csakhamar kormánybiztosnak küldetett Sárosmegyébe

Itt azután Schlick betöréséig működött, a kassai csatában résztvett, ennek szerencsétlen eredménye után Miskolcra lemondását küldte be a honvédelmi bizottmánynak, nem ismervén Borsodmegye viszonyait, hova a sereg romjai visszahúzódtak. Szomere Bertalan által felváltatván, maga Pestre ment, de Kossuth felhívására visszatért a sereghez, hogy ha Sáros ismét kezünkbe kerül, ott mint kormánybiztos rendet csináljon s az árulók büntetését eszközölje. A sárosiak egy része ugyanis Szirmay István gróf vezérlete alatt szabad csapatot alakított a magyar kormány ellen.

Miután az osztrákok Pestet kiűritették, Kossuth ismét a fővárosba küldte, mint budapesti teljhatalmu kormánybiztos, mely minőségében addig maradt, míg Budavára bevétele után a kormány maga a fővárosba vissza nem tért.

Az országgyűlést Szegedre és Aradra követte

Világosan Görgeyvel igen heves jelenete volt a fegyverletétel előtti napon, onnan Szatmárba, Ugocsába, Beregbe menekült, majd Gömörbe, hol az 1850-iki január végeig bujdosott. Ekkor egy barátjával, Molitor Gusztávval, mint kocsis menekült Styrián, Salzburgon, Tyrolon át Svájcba, innen Párisba, hova márczius elején érkezett meg.

Az emigráció munkálkodásában is tevékeny részt vett.

A képviselőháznak egyik leglelküsemreteresebb tagja s legnagyobb figyelemmel hallgatott szónoka volt.

KÜLÖNFÉLÉK.

A Vasvári-ütközetben résztvett Schütz Sándor 48—49. honvéd is. E honvéd (lakik Kolozsvárt, bel-farkas-uteza, 17. sz. a.) muli felhívás nyomán levelet intézett hozzánk, melyben előadja, hogy ő Nagyváradról, a halálfejes német legióval jött Bánffy-Hunyadra. Innen felmentek s a havason huzamos időt töltöttek egy hitvány faluban. Onnan feljebb vonultak egy nagyon szoros úton, mely út hatalmas fákkal volt eltorlaszolva. Ők azonban fejszés embereket vittek magukkal, kik utat csináltak a továbbmenésre. A halálfejes legió sokáig volt a havason szabad ég alatt. Ott találták a Rákóczy-csapatot és egy kevés számból álló kis csapat székelyt. Vasvárit személyesen ismerte. A Vasvári kíséretében volt egy szép, magas, sugár termetű hölgy is, fekete ruhába öltözve Schütz azt írja tovább, hogy ő résztvett abban az ütközetben, melyben Vasvári elesett. Ez az ütközet sokáig tartott s következménye általános menekülés volt. Azon a szoroson tértek vissza, melyen felvonultak. Egy réz-ágyujok volt, melyet magukkal vive, megtartani igyekeztek, a menekülők megvédésére. Lejötték Bánffy-Hunyadra s onnan egy század halálfejes legióval, Buzgó őrnagy vezetése mellett Kolozsvárra tértek. Vasvári sorsáról a menekülés pillanatától fogva nem hallottak semmit. Az ütközet napjára nem emlékeznek s a megmenekültek közül senkit sem ismer. Schütz Sándor két drb okmányt is adott be az ereklye-muzeumba, mely okmányok egyikét lapunk 23. oldalán közöltük.

Vasvári-alapra újabbán adakoztak: Salamon Mózes 50 kr.; özv. Gáll Dánielné gyűjtő ivén: Jelinszki Kornél 1 frt, N. N. 20 kr., Sál Ferencz, Rácz Mihály 1—1 frt, Szabó József, N. Erános, Dobák Emil 20—20 kr., N. N. 1 frt, özv. Gáll Dánielné 20 kr., Jener Antal 50 kr., Döny József, Kürty Lajos 1—1 frt, Szalay E. gy. ivén: Szalay Elek 50 kr., Bartos Lajos 30 kr., Császár Gyula, Rákosi Gyula, Nagy Demokos, Nagy Anna X. Y., Farkas Miklós, Nagy Mariska, Hirsch Bernát, Szalay Aranka, Szalay Mariska 10—10 kr. Hajnák Lajos gyűjtőivén: Bushak Ádám 1 frt, Sternlicht Henrik 80 kr., Bulyi János 50 kr., Marcsék Ferencz, Csonka István, Balázs D. 30—30 kr., Lövy Károly, Kujnis Gyula, Hajnik Lajos, Kuliffay N., Hegedüs N. 20—20 kr.

Üri kaszinó földszinti étterme.

Tisztelettel értesitem a. t. cz. érdeklődőket, hogy a rég szünetelt:

„ÜRI KASZINÓ“

FÖLDSZINTI ÉTTERMÉT

átvettem, s azt egész ujonnan berendezve megnyitottam,

a hol is izletes étteleket, valamint tisztán kezelt italokat személyes felügyeletem alatt jutányos napi áron szolgáltatnak ki.

Egyttal hátkodom b figyelmüket fellívni Déli- és Estebedekek előjegyzésére. (Abonnement); továbbá ajánlok azon kívül Menyegzők, Keresztelők, Névnepök, Bankettek, Dinök, Soupperek, és Buffetek rendezésére.

Nagybecsít partfogását kéri, alázatos szolgálja:

SZILÁGYI BÉLA,

Üri Kaszinó bérloje.

48 (1—6)

FLÓRA GYULA

Kolozsvárt Széchenyi-utca 1. Feszt Antal ház a „VASHIDHOZ.“

Ajánlja dusan berendezet füszer raktárát valamint kitünö minőségü henger malmi liszteit a legjutányosabb árak

és pontos kiszolgalat mellett

46 1—3

ELLENZÉK

legnagyobb és legelterjedtebb.

POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI NAPILAP az erdélyi részeken.

Szerkesztöje Bartha Miklós orsz. gytlési képviselő.

Segéd-szerkesztö és laptulajdonos: Magyar Mihály.

Munkatársai a politikai élet legkitünöb. vezérferfiak. Gazdag társadalmi rovatl. kitünö tárczarovattal, melyekben, egy-egy érdekes önálló eredeti közlemény mellett a legkitünöb. angol regények látnak napvilágot „Amica“ „Sami“ „Eszlöné“ jeles fordításában. Levelezöi vannak az erdélyi részek minden pontján.

Elöfizetési ára évnegyedre 4 frt.

Megrendelhető Kolozsvárt

2 13—

az ELLENZÉK kiadóhivatalában

NAGY SÁNDOR GYÓGYSZERTÁRA

a „Vörös kereszt“-hez

42

Maros-Vásárhelyt, Szent-György-utca 4-ik szám.

Gyógyszerészeti különlegességek. Illatszerek. Pipere és gyógyszappanok. Gyógyborok. Valódi tokai asszú, francia és magyar Cognac. Mindennemü ásványvizek raktára.

Legkitünöb. minőségü „China malaga“ és „China vas malaga bor“. Sebészeti segédeszközök, kötszerek stb.

Ajánlom már evék óta közkedveltségnek örvendő alábbi „Gyöngyvirág“ különlegességeimet:

„Gyöngyvirág“ hölgypor.

A jó arczpor általános szükséglet hölgyek számára! Tulajdonságai, hogy a bőrt természetes fehérségben, finó és sima színben tünteti fel, hogy májbaj, leégés és fagy következtében szárazott, feltöket elfed; annak elkészítésére a finom és legföb. tokyere, mell hogy emelve legyen, hogy pusztá szammel semmi nyomát ne lehessen az arczon észrevenni és hogy végül semmi ártalmas anyagot nem szabad tartalmazzna.

Mindenen tulajdonosok a „Gyöngyvirág“ hölgyporban feltalálhatók.

A „Gyöngyvirág“ hölgypor fehé. és porcsin-ben kaplato.

Ára egy doboznak 40 kr.

„Gyöngyvirág“ szájviz.

Ezen szájviz mindennemü szájbajok ellen legjöb. és gyógyszer. különösen ajánlatk könyen vérző fogínytel, a nyelven vagy a szájon előforduló pattásokkal, nemkülönb. bármilynemü fogfájás tal. Megátolja a fogképződést a száj izét javítja és üdítőleg hat a dohányzás, é. el- és advas. vagy mü. fogak által okozott kellemetlen szagot eltávolítja.

Egy evökényi szájvizet egy nagy pohár vízbe töltve, a száj többször jól kiöblítettik. Különbösen ajánlatk este lefekvés előtt használata.

Ára egy üvegnek 40 kr.

„Gyöngyvirág“ fogpor.

E gyögye-éj fogporok a fogak tisztítására való alkalmazása által nemcsak az anyira kellemetlen fogok távolítatk el, hanem a fogak fehérsége, szománczozatuk finomága és tartóssága is mindinkább előmozdítatk. A fogak között maradt ételmarmalékok rothadását fertőtölonítöleg meggátolja. A szájtöregben és nyelven támadó szagot, apró pattanások képződését gátolja, illetve azok gyögyülését elősegíti.

Ára egy doboznak 40 kr. Egy kitünö minőségü fogkefe hozzá 40 kr.

„Gyöngyvirág“ arczkenöcs.

Ezen arczkenöcs szép, májfoltot, eléges, apró pattanások és az arcz es brz vörössége ellen, mint a legjöb. eredménynyel használható szer. ajánlatk. Elégés este lefekvés előtt egy borsönyt gyengen az arczra kenni és reggel „Gyöngyvirág szappan“ sovelével eső vagy föt vízzel mosni.

Ára egy tégelynek 40 kr.

„Gyöngyvirág“ moszdóviz.

Eppen olyan hatással bír, mint a „Gyöngyvirág“ arczkenöcs, különösen ajánlatk az ugynevezett fenyés vagy zsíros arczbőrt, melynek rövid használat után, természetes színetét visszaállítja.

Használati utasítás: Moszdóvizbe elégséges egy káveskanálnyit tölteni s azzal az arczot megmosni vagy egy kis darab pulva legrongyrra töltve, azzal az arcz gyengén bedörzölgöndö.

Ára egy üvegnek 40 kr.

„Gyöngyvirág“ szappan.

Kitünö minőségü és kellemes illatu szappan, mely a fenti kenöcs és vízhez használva, azok hatását nagyban elősegíti.

Ára egy darabnak 40 kr. — 3 arb. egy csinos dobozban 1 frt.

„Gyöngyvirág“ illatszere.

Igen kellemes erdeü gyöngyvirágü készült illatszere.

Ára egy kis üvegnek 40 kr, nagy üvegnek 1 frt 20 kr.

Ezeket kívül ajánlom még a következő készítményeimet:

„Sós borszesz“ 40 és 80 kr.

Hajfestöszer, mely a hajnak törtézetes fényt és szép fokot színet rövid használat után helyreállítja. Ára egy üvegnek 40 kr.

Illatásos fogcsépp, mely a fogfájást rövid idő alatt megszünteti. Ára egy kis üvegnek 20 kr.

Gillszta csokoládé, biztos hatása. Egy szelet 10 kr.

Jegyzötinta és keményítö, fehérenemü jegyzésére. Ára 40 krajczár.

Magyar bajuszkenöcs, 4 színben. 10, 15 és 20 kros dobozokban.

Tyukszemtapasz, számtalan esetben jó eredménynyel használtatott. Ára 10 kr.

Plagioslppus pecsétvíz, kitünö szer mindennemü pecsét eltávolítására. Ára egy üvegnek 10, 20, és 50 kr.

Dr. Tischler Gyula fogorvos elismert legjöb. hatásü szájvize és fogporának föraktára.

Nagy Sándor gyógyszerára a „Vörös kereszt“-hez M.-Vásárhelyt, Sz.-György-utca 4 sz.

Kéretik kérdezősködéseknél és rendeléseknél az „1848—49. Tört. Lapok“ra hivatkozni.

A
K o l o z s v á r t l é t e s i t e t t
1848—49.

ORSZÁGOS EREKLYE-MUZEUM

Kossuth születésének 90. évfordulója napján ünnepélyesen megnyitott
s a muzeum gyarapítására a hazafias közönséget felkéri.

A muzeum gyűjtést indít a következőkre:

(Kéziratok, nyomtatványok, lapok, arcképek, könyvek, csata-
képek, zászlók, fegyverek, katonai felszerelési tárgyak, ruházat,
szóval minden szabadságharcznkra vonatkozó, a szabadságharcz
történelmének ismeretét terjesztő, vagy a hazafias kegyeletet
felébresztő emlék és ereklye-tárgyakra, s a muzeum alapítá-
sára és a jövőben való fenntartásának biztosítására szükséges
anyagi erőre.)

Gyűjtésre, vidéki körök alakítására hivatik fel a hazafias közönség.
TÁJÉKOZTATÓ NYOMTATVÁNYOKAT
megkeresésre küld a
Muzeum igazgatósága.

M I N D E N K Ü L D E M É N Y :

„Az 1848—49. Országos Ereklye-Muzeum Kolozsvárt”
czim alatt küldendő.